

Stanowisko prezesów Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności

**w sprawie Forum dla Praworządności
wobec wejścia w życie ustawy z dnia 20 grudnia 2019 r.
o zmianie ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych,
ustawy o Sądzie Najwyższym oraz niektórych innych ustaw
(tzw. ustawa dyscyplinująca sędziów)**

1. W dniu 31 stycznia 2020 r. odbyło się Forum dla Praworządności (dalej „Forum”) pod auspicjami Polskiej Akademii Nauk przy współpracy Polskiej Akademii Umiejętności. Uczestnikami Forum byli Paweł Mucha, Zastępca Szefa Kancelarii Prezydenta RP, Anna Surówka-Pasek, Podsekretarz Stanu w Kancelarii Prezydenta RP, Jarosław Gowin, Wicepremier, Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego, sędzia Dariusz Zawistowski, Prezes Sądu Najwyższego i sędzia Janusz Drachal, Wiceprezes Naczelnego Sądu Administracyjnego oraz inne osoby zaproszone przez organizatorów, które reprezentowały środowisko naukowe, władze samorządów prawniczych i NGOs. Pełną listę uczestników Forum zawiera załącznik. Podczas obrad dyskutowano, jak zapobiec kryzysowi wymiaru sprawiedliwości oraz szerzej praworządności w Polsce. Niemal wszyscy uczestnicy Forum, wyjąwszy przedstawicieli Urzędu Prezydenta RP oraz Wicepremiera Jarosława Gowina, ocenili krytycznie ustawę dyscyplinującą sędziów. Zgodne postulaty zawetowania tej ustawy przez Prezydenta RP były szeroko uzasadniane. Wyrażono obawy, że wejście jej w życie spowoduje:
 - pogłębienie chaosu w wymiarze sprawiedliwości;
 - polaryzację stanowisk politycznych, która utrudni współpracę w wielu innych dziedzinach życia społecznego i gospodarczego;
 - wykluczenie szans na kompromis między Komisją Europejską a Rządem RP;
 - negatywne dla Polski skutki gospodarcze nie tylko w następstwie sankcji TSUE, lecz również w perspektywie toczących się negocjacji nad budżetem UE, w ramach których już kilka państw wysunęło propozycje powiązania wypłat unijnych ze stanem praworządności w państwie korzystającym z funduszy unijnych;

- wzrost ryzyka negatywnego wpływu kontrowersji związanych ze stanem praworządności na skłonność do inwestowania w Polsce.
- 2. Podczas Forum podnoszono argument, że skutki chaosu w wymiarze sprawiedliwości poniosą głównie strony postępowania – obywatele, a także, że dotkliwie odczują je przyszłe pokolenia. Zwrócono uwagę na to, że wyroki sądów polskich wydawane z udziałem sędziów powoływanych przez KRS mogą być kwestionowane przez stronę niezadowoloną z orzeczenia, także przed zwykłymi sądami państw UE.
- 3. Zdecydowaliśmy się przedstawić konkluzje obrad Forum w przekonaniu, że pozwoli to ukazać istotę sporu, który dotyczy dziś problemów praworządności. Inicjatywa Forum spotkała się z poparciem autorytetów prawniczych obu akademii oraz największych uniwersyteckich wydziałów prawa w kraju, a także Księdza Arcybiskupa Gądeckiego, Przewodniczącego Episkopatu Polski i Wiceprzewodniczącego Rady Konferencji Episkopatów Europy. Dostrzegamy, że były też głosy krytyczne wobec naszej inicjatywy, które ostrzegały, że Forum w obecnej sytuacji nie może przynieść konkretnych rezultatów i może być wykorzystane przez zwolenników rządzącej koalicji dla celów propagandowych. Akcentowano, że obóz rządzący przedstawia wybiórczo nie tylko systemy powoływania sędziów w innych państwach UE, co spotkało się z szeroką krytyką tamtejszych środowisk naukowych i prawników-praktyków, lecz również Konstytucję RP. Uważaliśmy jednak, że dopóki istnieje szansa rozwiązania kryzysu w drodze dialogu, przedstawienie pełnej argumentacji środowisk naukowych – władzom rządowym i społeczeństwu – jest potrzebne i uzasadnione.

Prezydent RP podpisał ustawę tuż po zakończeniu obrad Forum i nie skorzystał np. z sugestii odroczenia wejścia jej w życie, co umożliwiłoby kontynuację naszych prac z nadzieją na możliwy bliski kompromis, lecz także rzetelne negocjacje z udziałem polityków. Warto bowiem podkreślić, że uczestnicy Forum aprobowali potrzebę reformy wymiaru sprawiedliwości, łącznie z próbą zmiany obecnego modelu KRS. Uzasadnienie podpisania ustawy przez Prezydenta RP nie było w naszym odczuciu przekonujące. Pragniemy zauważyć, że zwolennicy ustawy uzasadniają decydujący wpływ koalicji rządzącej na przepisy dotyczące KRS i Izby Dyscyplinarnej, powołując się na przepis, który stanowi, że „Konstytucja jest najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej” (art. 8). Pomijają jednak kolejny przepis Konstytucji RP, który stwierdza, że „Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego”. Co więcej, przemilczają z reguły art. 91 ust. 2 i 3 Konstytucji RP stanowiący,

że „umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeśli ustawy tej nie da się pogodzić z umową”, a jeżeli wynika to z ratyfikowanej przez RP umowy tworzącej organizację międzynarodową, „prawo przez nią stanowione jest stosowane bezpośrednio, mając pierwszeństwo w przypadku kolizji z ustawami”. Prymat prawa Unii nad prawem państw członkowskich wynika z ratyfikowanych przez nas traktatów, a orzecznictwo TSUE rozstrzygnęło, że sądy krajowe mają obowiązek zapewnienia respektowania prawa Unii bez konieczności żądania uprzedniego uchylecia wszelkich sprzecznych przepisów w drodze ustawodawczej. TSUE potwierdził te zasady w wyroku z 19 listopada 2019 r., który udzielił polskiemu Sądowi Najwyższemu kompetencji i wskazówek, jak ocenić zgodność z prawem unijnym powoływania obecnego składu KRS w świetle Traktatu Unii Europejskiej.

4. Całkowita dominacja parlamentarnej większości rządowej nad KRS narusza art. 10 Konstytucji RP, który przewiduje, że „ustrój Rzeczypospolitej opiera się na podziale władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej”. Według art. 173 Konstytucji RP sądy i trybunały są „władzą odrębną i niezależną od innych władz”. Orzecznictwo Trybunału Europejskiego i naszego Trybunału Konstytucyjnego podkreśla, że koniecznym elementem odrębności władzy sądowniczej jest zasada separacji tej władzy od pozostałych dwóch władz. Ustawa dyscyplinująca nie zawiera konkretnych rozwiązań dotyczących usprawnienia postępowania przed sądami, wypracowanie których powinno być jednym z celów Forum. Co więcej, ustawa ta zwiększa kompetencje Ministra Sprawiedliwości, Prezydenta RP, a także zakwestionowanej przez Sąd Najwyższy Izby Dyscyplinarnej, rodzi konflikt z zasadami trójpodziału władz i niezależnością władzy sądowniczej. Pominięte zostały argumenty wielu krytyków, że KRS, która przedkłada Prezydentowi listę kandydatów do Izby Dyscyplinarnej oraz pełnienia funkcji sędziego w Sądzie Najwyższym, podlega pełnej kontroli parlamentarnej przez większość rządową. Minister Sprawiedliwości i inni obrońcy obecnej regulacji trybu wyboru członków KRS podnoszą, że członkowie tego organu, mającego również stać na straży niezależności sądów, są wybierani kwalifikowaną większością 3/5 głosów, która zapobiega dominacji parlamentarnej większości rządowej. Zwracamy jednak uwagę, że gdy w pierwszym głosowaniu w Sejmie kandydaci zgłoszeni przez komisję sejmową, w której rządząca koalicja ma zdecydowaną większość, nie uzyskują owej kwalifikowanej większości, to w drugim głosowaniu sejmowym wystarczy zwykła większość.

Wejście w życie ustawy pogłębia polityczne podziały, stawia również pod znakiem zapytania gotowość strony rządowej do prowadzenia prac nad szybkim zakończeniem kryzysu w drodze rzetelnego dialogu. Wątpliwości te zwiększają ponadto zapowiedzi stosowania sankcji wobec sędziów, których ilustrację stanowi orzeczenie Izby Dyscyplinarnej wobec sędziego Pawła Juszczyzna, którego spotkały dodatkowe represje dyscyplinarne za wykonywanie kompetencji związanych z orzekaniem w sprawie respektowania wyroku Sądu Najwyższego, wydanego na podstawie orzeczenia TSUE. Odnotowujemy z satysfakcją nie tylko wspomniane już stanowisko Przewodniczącego Episkopatu, lecz również wcześniejszy list Episkopatu z 14 marca 2019 r. Apelując o podjęcie dialogu i wzywając do narodowej zgody w obliczu rysującego się już wówczas kryzysu, wskazano trafnie, że „żadna partia polityczna, niezależnie od swego społecznego poparcia, nie ma monopolu ani na rozwiązania, które skutecznie mogłyby odpowiedzieć na wszystkie potrzeby społeczeństwa, ani cudownej recepty na jego niedomagania”.

Wszystkie powyższe kwestie wymagają głębokiej merytorycznej debaty zgodnie ze standardami konstytucyjnymi i europejskimi w oparciu o rzetelną, naukową analizę stanu naszego sądownictwa oraz rozwiązań przyjętych w innych państwach. I dlatego będziemy wspólnie, pod auspicjami PAN i PAU, kontynuować obrady Forum i prowadzić prace nad propozycją rzetelnej reformy sądownictwa, a zwłaszcza ustaw: o KRS oraz o Sądzie Najwyższym, w kontekście niezawisłości sędziów i niezależności władzy sądowniczej.

Prof. Jerzy Duszyński, Prezes PAN
Prof. Jan Ostrowski, Prezes PAU
Prof. Andrzej Białas, b. Prezes PAU
Prof. Andrzej Legocki, b. Prezes PAN

Kraków, Warszawa, 14 lutego 2020 r.

**Statement of the Presidents of the Polish Academy of Sciences
and the Polish Academy of Art and Sciences
concerning the Forum for the Rule of Law**

Key words: Forum for the Rule of Law, Polish Academy of Sciences, Polish Academy of Art and Sciences

ZAŁĄCZNIK

Lista osób, które wzięły udział w Forum dla Praworządności – 31 stycznia 2020 r.

1. Pan Jarosław Gowin, Wicepremier, Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego,
2. Pan Dariusz Zawistowski, Prezes Izby Cywilnej Sądu Najwyższego,
3. Pan Janusz Drachal, Wiceprezes Naczelnego Sądu Administracyjnego,
4. Pan Paweł Mucha, Zastępca Szefa Kancelarii Prezydenta RP,
5. Pani Anna Surówka-Pasek, Podsekretarz Stanu Kancelaria Prezydenta RP,
6. Pan Stanisław Trociuk, Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich,
7. Pan r. rp. Maciej Bobrowicz, Prezes Krajowej Rady Radców Prawnych,
8. Pan dr hab. Leszek Bosek, prof. UW, ekspert,
9. Pan prof. Jerzy Duszyński, Prezes Polskiej Akademii Nauk,
10. Pani dr hab. Anna Gerecka-Żołyńska, prof. UAM, ekspert,
11. Pan prof. Hubert Izdebski, członek PAN,
12. Pan prof. Piotr Kardas, UJ, ekspert,
13. Pan prof. Michał Kleiber, członek PAN,
14. Pan prof. Andrzej Legocki, członek PAN,
15. Pan prof. Ryszard Piotrowski, UW, ekspert,
16. Pan prof. Jerzy Pisuliński, UJ, ekspert,
17. Pan SSR Bartłomiej Przymusiński, Członek Zarządu Stowarzyszenia Sędziów Polskich IUSTITIA,
18. Pani Danuta Przywara, Prezes Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka,
19. Pan prof. Stanisław Sołtysiński, PAU,
20. Pan prof. Andrzej Szmyt, UG, ekspert,
21. Pan mec. Jacek Trela, Prezes Naczelnej Rady Adwokackiej,
22. Pani mec. Jolanta Turczynowicz-Kieryło, ekspert,
23. Pani Aleksandra Wrzesińska-Nowacka, Prezes Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Sędziów Sądów Administracyjnych OSSSA,
24. Pan prof. Andrzej Zoll, PAU,
25. Pan prof. Andrzej Bierć, obserwator, PAN,
26. Pani prof. Krystyna Chojnicka, obserwator, PAN,
27. Pan prof. Stanisław Filipowicz, obserwator, PAN,
28. Pani prof. Ewa Łętowska, obserwator, PAN,
29. Pani dr hab. Celina Nowak, obserwator, PAN,
30. Pan prof. Paweł Rowiński, obserwator, PAN,
31. Pan prof. Andrzej Rychard, obserwator, PAN,
32. Pan prof. Jerzy Zajadło, obserwator, PAN.

